

1. תלמוד בבלי מגילה יד עמוד ב

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש? אמר רבי חייה בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממייתה לחיים לא כל שכן?

2. תלמוד בבלי שבת כא עמוד ב

מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה

3. שו"ת מהר"ם אלשקר סימן מט

שאלה אנשי עיר אחת הם ובית דינם תקנו ביניהם בחרמות ובהסכמה גדולה עליהם ועל זרעם ועל כל הבאים אחריהם מעתה ועד עולם לעשות את יום אחד עשר יום לחדש טבת כיו" פורים לכל דבריו כדי לפרסם נס אחד גדול שנעשה להם באותו יום ובכלל תקנתם התקינו שאפילו מי שישנה את מקומו וילך לשכון בעיר אחרת לא יסור מעליו חוק התקנה ההיא עד עולם יורה המורה אם יש כח ביד אנשי עיר אחת לתקן כיוצא בזה או לא. ואם תקנתם תקנה אם יוכלו לגזור אף על הבאים אחריהם או לא. ואם יכולין לגזור אף על כל הבאים אחריהם עתה שגורשו כולם מאותה העיר ונטמעו בעיירות אחרות ובמלכות אחרת אם חלה עליהם ההסכמה בכל מקום שהם או לא... תשובה ודאי יכולין הם בני העיר לתקן ביניהם תקנות ולעשו' הסכמו' וגדרים ולקנוס העובר עליהן ואפילו להסיע ממדת דין תור'... ואין בה הסעה ממדת דין תורה אדרבה שיש בה פרסומי ניסא שיכולין לתקן ולתקן ותקנת ותיקין היא. ומצינו שתקנו רבנן ברכה אפי' ליחיד הרואה מקום שנעשה לו בו נס אומר ברוך שעשה עמי נס במקום הזה וכן יכולין גם כן אנשי עיר אחת לתקן על כל הבאים אחריהם עד סוף כל הדורות ואפילו שתקנו סתם ולא זכרו את זרעם בתקנתם הנה תלה התקנה ההיא עליהם ועל זרעם ועל זרע זרעם... ומה ששאלתם עתה שנתגרשו אם התקנה חלה בכל מקום שהם... נראה לי דכיון דתנאי זה כתוב בה בהסכמתן בפירוש דאפילו ישנו את מקומם לא פקעה מיניהו אותה תקנה על כרחין דחלה עליהם ועל הבאים אחריהם בכל מקום שיהיו שהרי הן יכולין לתקן תקנותיהם וההסכמותיהם עליהם ועל זרעם בכל ענין שיהיה כדברירנא

4. שו"ת חתם סופר או"ח א:קצא

אמנם פרי חדש באורח חיים סימן תצ"ו בקונטרס המנהיגים שחבר שם סעיף י"ד כתב, דכל הסעודות שעושים בימים ההמה סעודת הרשות נינהו, וראיות מהר"ם אלשקר מר"א בר צדוק אינה ראייה דאיהו הוה ס"ל לא בטלה מגילת תענית, אבל לדין דקיי"ל בטלה מגילת תענית... מוכח דלהך מ"ד השתא אותן שהוקבעו נתבטלו כ"ש שאין להוסיף, ולפי דבריו איסורא נמי איכא דהנך כי הני: ולפע"ד דליתא לכל דבריו ז"ל, ... דודאי לפי ההו"א הוה טעמ' דרב ור' חנינא דבטלה מגילת תענית משום דהנך כי הני, ואם כן אין לנו כח להוסיף יום טוב שלנו וי"ט שקבע הקדוש ברוך הוא לששון ושמחה בטלו בעו"ה, אבל למסקנא לא קיי"ל כי הך טעמא אלא כלשון הברייתא דמיייתי שם בר"ה במסקנא משום דהשמחה הוא להם לאבל ותוגה, והיינו כל אותם י"ט מגילת תענית שהיה להם זכר בבהמ"ק כגון אדכרתא דשטרא שהיו מזכירים יוחנן כהן גדול לאל עליון ותמידא ושבעות וחנוכה אי לאו דמפרסם ניסים כל הני הוא נהפך לאבל... מיהו נ"ל בלאה"נ דלא אמרו שלא להוסיף אלא דומיא דהנך שפשטו בכל ישראל, אבל עיר א' ומדינה א' בפ"ע אינו דומה להנך ומותר בלי פקפוק. מיהו נראה דהיינו דוקא ממייתה לחיים דומיא דמרדכי ואסתר, אבל בפדות משארי צרות לא... והנה מבואר בספר יוסף אומץ [סי' תתש"ט] מהנס שנעשה בקי"ק פ"פ דמייין ביום כ' אדר הראשון וקבעו בו יום שמחה לדורות, וכן ראייתי ממ"ו הגאון מו"ה נתן אדליר זצ"ל מילדי קי"ק ההיא, וכן אנו נוהגים אחריי הגם שאנו ברחוק מקום...

5. שו"ת חתם סופר יו"ד סימן רצג

קביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא ולפע"ד לפ"ז יום פורים וימי חנוכה דאורייתא הם אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרו' או לעשות זכר אחר זהו דרבנן והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מצות עשה דאורייתא.

6. שו"ת קול מבשר א:כא

וממילא פשיטא בנידון דידן הנוגע לציבור של כלל ישראל, ויש כאן פדיון מעבדות לחירות שנגאלו משיעבוד מלכיות ונעשינו בני חורין והשגנו עצמאות ממלכתית, וגם הצלה ממייתה לחיים שנצלנו מידי אויבנו שעמדו עלינו לכלותנו, בודאי חובה עלינו לקבוע יום טוב. ויפה כיוונו המנהיגים שקבעו את היום הזה דוקא, אשר בו היה עיקר הנס שיצאנו מעבדות לחירות ע"י הכרזת העצמאות... מ"מ למעשה לקבוע הלכה לדורות בענין ברכת ההלל והוא דבר מחודש אחרי התקופה הארוכה של אלפיים שנות הגלות, אף על פי שכל מה שכתבתי נראה ברור בעיני לדינא אבל למעשה אי אפשר להחליט בזה בלי ההסכמת רוב גדולי הרבנים שלא יבוא לידי לא תתגודדו ליעשות אגודות אגודות, ואם יעלה בהסכמה יברכו על ההלל בכל המקומות.

7. שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן מא

עמדתי ואתבונן אם יש לומר הלל בברכה ביום ה' באייר, שהוקבע ליום חג העצמאות של מדינת ישראל בארץ ישראל, או לא ?

- בפסחים (ק"ז), תנו רבנן, הלל זה מי אמרו, נביאים תקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק, וכן על כל צרה שלא תבא עליהם, ולכשנגאלים ממנה יהיו אומרים אותו על גאולתם. וכתב בהלכות גדולות (ה' לולב דף לה סע"א): הא דאמרינן (בערכין י) שמנה עשר יום בשנה יחיד גומר את ההלל לא יחיד ממש, אלא כל היכא דלא כניפין כלהו ישראל, יחיד קרי להון... ולמדנו מדברי קדשו שתקנת הנביאים היתה דוקא באופן שהצרה באה על כל ישראל, וכשנגאלין ממנה יהיו אומרים הלל על גאולתם ועל פדות נפשם... מכל הני אשלי ברבי ילפינן שלא קבעו חז"ל לומר הלל על גאולתם של ישראל אלא אם כן היו כל ישראל באותה צרה ונושעו ממנה, אבל צבור או אפילו מדינה שלמה של ישראל שנגאלו מצרתם, אינם רשאים לקבוע הלל בברכות, אבל נכון לומר הלל בלא ברכה. וכמ"ש רבינו המאירי (פסחים ק"ז), שכל יחיד שבאה עליו צרה ונגאל ממנה, וכן צבור שנעשה להם נס ונגאלו מצרה שבאה עליהם, רשאים לקבוע הלל לעצמם בכל שנה ושנה, אלא שאין מברכים עליו, כך היה יסוד נביאים לאומרו על כל צרה כשנגאלים ממנה. ע"כ. ואפשר דס"ל כד' הראשונים הנ"ל, ולכן כתב שאין מברכים עליו, משום דבעינן שנעשה נס לכל ישראל, כדי לקבועו חובה. ומכל מקום רשאים לומר הלל בלא ברכה, ואין בזה משום מה שאמרו (שבת ק"ח): האומר הלל בכל יום הרי זה כמחרף ומגדף, כיון שאומרו על נס.

- איברא דלכאורה קשה מנס חנוכה, שלא נעשה הנס אלא לתושבי ארץ ישראל בלבד, ועכ"ז קבעו חז"ל לומר הלל בברכה כל שמנת ימי חנוכה, מדי שנה בשנה. וראיתי להגאון רבי יונה נבון בס' גט מקושר (דקל"ד ע"ג) שעמד בזה ע"ד הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג ה' חנוכה,

חנוכה, ותירץ, שמכיון שהיו רוצים האויבים להחריב את בית המקדש צרת כל ישראל מקרי, וכשנצחו את אויביהם היונים והחזירו עטרה ליושנה בטהרת ההיכל והמקדש הצלת כל ישראל מקרי, כעין תקנת הנביאים, ולכן תקנו לגמור ההלל בברכה. עכתי'... וא"כ י"ל שנס חנוכה שנעשה ליושבי א"י, חשיב כאילו נעשה לכל ישראל, דלא משגחינן כלל ביושבי חו"ל. ברם בקושטא נראה שלא נאמר כן אלא לענין הוראה, דכתיב ונעלם דבר מעיני הקהל. משא"כ בשאר ענינים...

- ויש להוסיף עוד טעם שאין לברך על ההלל ביום העצמאות, הגם שזכינו בעזה"י לגבור על אויבינו ושוואינו שהיו רבים ועצומים, ומצויידיים במיטב הנשק והתחמושת, ולמרות הכל המה כרעו ונפלו, כי הנה בהגהות מהר"ץ חיות לשבת (כא): העיר במ"ש בגמרא שם, מאי חנוכה, (ופרש"י, על איזה נס קבעוה), ומייתי הנס של פך השמן... ולמה לא אמרו שהוא משום נס הנצחון של המעטים כנגד המרובים במלחמה... אלא הטעם משום שנס זה אינו יוצא מגדר הטבע, שאין אומרים הלל על נסים נסתרים אשר הקדוש ברוך הוא עושה עמנו בכל עת, משא"כ נס פך השמן שהוא יוצא מגדר הטבע, ולכן תקנו הלל בימי חנוכה... והוא הדין בני"ד שאף שזכינו בחסדי השי"ת לנצח את אויבינו הרבים והעצומים, כיון שלא יצא דבר זה מגדר הטבע... וי"ל שאותם נסים יש פתחון פה למינים לומר שמקרה הוא ולא ה' פעל כל זאת ח"ו, כי לפעמים יקרה ענין כזה שיפלו רבים ביד מעטים לאיזו סבה, אבל נס השמן אין שום צד לומר שמקרה הוא, וכולם יודו ויאמרו כי מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, ולכן קבעום ימים טובים בהלל ובהודאה.
- ... והחתם סופר (בחא"ח ר"ס רח ובחיו"ד ס"ס רלג) ס"ל שימי חנוכה ופורים הם מה"ת מכח הק"ו שאמרו (מגילה יד). מעבודת לחירות אומרים שירה, ממות לחיים לא כ"ש, ומוכח שם דהיינו בכל שנה ושנה. אולם הגאון הנצי"ב בסי' העמק שאלה (פרשת וישלח ר"ס כו) כתב, דהך ק"ו דאמרינן במגילה (יד), היינו דוקא באותה שעה שנגאלו, אבל לומר בכל שנה ושנה זהו רק מדרבנן, ודלא כהחתי"ס. ע"ש.
- ומלבד כל זה יש לומר כי הן אמנם רבים ועצומים מגדולי ישראל רואים בהקמת המדינה אתחלתא דגאולה... מכל מקום הואיל ועדיין רב הדרך לפנינו כדי להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, הן מבחינה מדינית וצבאית, והן מבחינה מוסרית ורוחנית, לפיכך אין לחייב לגמור ההלל בברכה... ולא אכחד כי באמת עם כל הצללים הנ"ל, ישנם אורות גדולים שאין לנו להתעלם מהם, כי מדינת ישראל כיום היא מרכז התורה בעולם כולו, ורבות בחורי חמד מטובי בנינו היקרים עוסקים בתורה יומם ולילה בישיבות הקדושות, והתורה מחזרת על אכסניא שלה, שאין לך תורה כתורת ארץ ישראל... ואף אצל המון העם אנו מוצאים און קשבת שוקקה וכמהה לשמוע תורה ודעת מפי גדולי ישראל, ...
- (ו) ולכאורה י"ל עוד לפמ"ש מרן הבי"ח א"ח (סי' ת"צ), שכי' השבולי הלקט בשם מדרש הרנינו, שהטעם שאין אומרים הלל בשביעי של פסח, לפי שאז נטבעו המצרים בים, וכתב בנפול אויבך אל תשמח... ולפי"ז בני"ד שעי" המלחמות נהרגו רבים מבני ברית ומשאינם בני ברית, אין לומר שירה. וההלל שאומרים בימי חנוכה, היינו על נס פך השמן...
- ...ועמש"כ באורך בשו"ת יביע אומר ח"ג (חאו"ח סי' טז אות ז), שאפי" שני אחרונים בלבד אומרים שלא לברך, ומאה אחרונים אומרים לברך, נקטינן דספק ברכות להקל, ולא אזלינן בתר רובא. והבאתי שכן כתבו כמה אחרונים ז"ל. ע"ש. ולכן מכל הני טעמי תריצי הנ"ל נראה שהמברך על ההלל בחג העצמאות הרי הוא מברך ברכה שאינה צריכה, ואסור לענות אחריו אמן... והגאון מופת הדור והדרו מרן החזון איש זצ"ל באגרותיו (סי' צז) כתב בזה"ל, עניני ההלכה קבועים הם על פי תוה"ק, ואף נביא אינו רשאי לחדש דבר, וכשם שהגרעון הוא בכלל נליזה מהתורה, כך ההוספה על מצות התורה היא נליזה מהתורה, ולכן ההצעה לקבוע ולגזור (יום תענית ביום השואה) היא כהקלת ראש ח"ו ביסודות ההלכה, וראוי להסירה מעל הפרק בטרם הועלתה וכו'. ואיך נעזי פנינו בדור זה שטובה לו השתיקה להרהר כזאת לקבוע דבר לדורות, והרי הצעה כזאת מעידה עלינו כמתכחשים בכל שפלותינו וחטאתינו בזמן שאנו מלוכלכים בעונותינו ופשעינו, ודלים ורקים מן התורה והמצות, ואל נא נעבור לגדולות ונפלאות ממנו. עכתי' ד. ועל אחת כמה וכמה שאין אנו רשאים לקבוע הלל בברכות מדי שנה בשנה, ולהכנס ח"ו בחשש ברכות לבטלה.
- ...ומ"מ נלע"ד שאם הקהל רוצים לומר הלל בלא ברכה אחר תפלת י"ח אין למחות בידם, ...

8. נפש הרב (ר' שכטר ע"פ מסורת הרב סולוויציק – עמוד צד-צו)

ובקשר לתקנת ימים טובים חדשים, זכר לאירועי הקמת המדינה, וכיבוש ירושלים, הזכיר רבנו שבלשון הברייתא דמגילת תענית (הובאה בגמ' שבת כא:) איתא (בקשר לחנוכה), לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה. כלומר, דלפעמים רק לאחר עבור שנה או שנתיים אפשר לנו להבין על נכון את האירועים ההיסטוריים – בפרספקטיבה נכונה – ולקבוע על כך יו"ט. (כן שמעתי).

וזכרנו שרבנו הזכיר (וכמדומה לי שהי' בשעת הרצאת דרשתו קול דודי דופק), בתורת מאמר המוסגר, ששמע שיש רבנים בא"י המתירים נשואין ותספורת ביום העצמאות, ולא היה נוחא ליה מזה, וטען, איזה צורך יש כאן לבטל המנהג הנהוג אצלנו מדורי דורות לנקוט במקצת אבלות בימי הספירה. והסביר שלפני כל יו"ט שיש בו ענין של שמחה, מנהגנו לערוך – בתורת הכנה והקדמה להיו"ט – יום חשבון הנפש, בכדי שתהיה שמחת היו"ט בפרספקטיבה נכונה. (עיי' ריש סי' איוב, ותוסי' קדושין (פא.), וטור או"ח סי' תצ"ב.) ולכן נהגו להתענות בערב ר"ה. ואף כיום הרבה אינם מתענים, אך מכל מקום אומרים אז סליחות לרוב, בתורת הכנה לר"ה. וכן קודם סוכות באה התענית של יוה"כ. ובערב פורים באה תענית אסתר.⁴⁰ ובערב פסח יש תענית בכורות. ובתורת הכנה לחג השבועות באה האבלות דימי הספירה,⁴¹ ואינו רואה צורך לבטל מנהג זה בכדי לחגוג את יום העצמאות. [דרשת רבנו זו היתה הרבה שנים קודם כיבוש ירושלים].

ועל אלה החוגגים את יום העצמאות בקריאת הפטורה (אפילו שלא בברכות) ובאמירת פסדי' דשבת ויו"ט, ובאמירת קטעים מקבלת

שבת (כהקדמה לתפילת ערבית דיום העצמאות) היה רבנו מקפיד, וטען שבתקן ולחדש מנהג צריכים להבין את יסודות ההלכה, בכדי שיהיה בהמנהג קיום של איזו מצווה או איזו שיטה,⁴² כי אצלנו כמעט שאין טקסים (צערעמוניס בלע"ז),⁴³ אצלנו יש מצוות וקיומים וחייבים. וענין קבלת שבת הנהוגה אצלנו הוא בתורת קיום של מצות כיבוד שנוכרה בדברי קבלה,⁴⁴ כי לפי הגדרת הגר"א (בביאורו לאו"ח סי' תקכ"ט סק"ה) גדר ענין כיבוד היינו – כל ההכנות שעושים מבעו"י לכבוד שבת, וגדר עונג היינו – מה שנהנים ומתענגים ביום השבת גופו. ועי' רמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ב) שחלק ממצות כיבוד היינו, שישב בכבוד ראש (בע"ש) ומיחל להקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך, והכמים הראשונים היו מקבצים תלמידיהם בע"ש, ומתעטפים ואומרים, בואו ונצא לקראת שבת המלך. וענין זה פשיטא שלא שייך ביום העצמאות, דאפילו בחולו של מועד ליכא מצות כיבוד ועונג [עיי' תשו' רעק"א סי' א' ובהשמטות] וכ"ש בחנוכה ובפורים.⁴⁵

43. וי"ל רבנו במאמרו על אהבת התורה הנ"ל (בסוף אות ה'), בקשר לקלוקל בחינוך התורני של ימינו: הרבה הנטיה לצרמוניאליזאציה – שהיא גם, לפרקים, וואולגארזאציה של הדת – עושה וכו'. ונקודה זו היתה מוטיב החזר בכמה מדרשות רבינו. עיין בהספד רבנו על דודו הגר"ז (דברי הנות, עמ' צג)...שבייחוד התנגד (הגר"ז) לתופעת הצרמוניאליזאציה, ההלכה שונאת טקסים היא... בסמלים אסטיטיים-צרמונאליים משום סילוף ההלכה הטהורה...על ידי (הכנסת הטקסיות) בוקע ועולה נוהג חדש של המצאת תחליפים למצוות וכו'. ועיי' עוד בסי' דברי השקפה (עמ' ערעו) בדת משה וישראל ישנם מעט מאוד טקסים וכו'. ועיין עוד בספרו (האנגלי) של הרב אליעזר ברנשטיין (אתגר ושלחות, עמ' סא) שהביא לשונו של רבנו: למרות מה שבדרך כלל אני מתנגד לסתם טקסים בעלמא וכו'. (והוא בקשר לחגיגת יום העצמאות, עיי"ש).